

DREPT PROCESUAL PENAL

-Asistența juridică în procesul penal-

Activitatea procesuală penală trebuie să se desfășoare în așa fel încât să fie trase la răspundere penală numai persoanele care se fac vinovate de comiterea infracțiunilor și numai în măsura gravității faptelor săvârșite. Aceasta se realizează prin dreptul de apărare ce i se conferă inculpatului și celorlalte părți care participă în procesul penal.

Dreptul de apărare cuprinde atât eforturile persoanelor ce luptă pentru respectarea drepturilor și intereselor lor procesuale, cât și obligația organelor judiciare de a asigura exercitarea acestor drepturi.

Constituția României înscrie acest drept în art.24 care consfințește faptul că dreptul de apărare este garantat în tot cursul procesului. O asemenea reglementare întâlnim și în Legea nr.92/1992 pentru organizarea judecătorească.

Potrivit art.6 C.pr.pen., dreptul de apărare este garantat învinuitului, inculpatului și celorlalte părți în tot cursul procesului penal, ocazie cu care organele judiciare sunt obligate să le asigure deplina exercitare a drepturilor procesuale în condițiile prevăzute de lege și să administreze probele necesare în apărare.

Din conținutul acestor reglementări rezultă că realizarea justiției penale într-un stat de drept trebuie să se facă cu respectarea tuturor drepturilor și intereselor procesuale ale părților, care nu este un simplu interes privat, ci este și un interes public. În acest sens, alături de părți și societatea are interesul ca într-o cauză penale să se afle adevărul.

Apărarea este o activitate procesuală de necesitate publică, reflectată atât în drepturile procesuale ale părților, cât și în obligațiile organelor judiciare.

Apărarea trebuie să se refere la tot complexul cauzei, atât în fapt, cât și în drept și trebuie să se desfășoare prin actele și îndeplinită după formele procesuale prescrise de lege, ea neputând fi îndeplinită în mod temeinic și în toată amploarea decât de un apărător cu pregătire juridică, de un avocat.

Realizarea acestei funcții este asigurată de avocatură care la noi în țară își exercită activitatea și este organizată în baza Legii nr.51/1995, publicată în M.O nr.116 din 9 iunie 1995 și a statutului profesiei de avocat, publicat în M.O nr.237 din 17 octombrie 1995.

Profesia de avocat se exercită numai de membrii barourilor, la alegere, în cabinete individuale, cabinete asociate sau societăți civile profesionale.

În exercitarea profesiei, avocatul este independent și se supune numai legii, statutului și eticii profesionale. Acesta trebuie să ocrotească interesele legale ale părții pe care o apără.

Potrivit art.2 alin.3 din Legea nr.51/1995, avocatul are dreptul să asiste și să reprezinte persoanele fizice și juridice în fața tuturor instanțelor, autorităților și instituțiilor, precum și a altor persoane, care au obligația să permită și să asigure desfășurarea nestingherită a activității avocatului în condițiile legii.

Deși se înscrie printre principalii participanți la rezolvarea cauzei penale și se situează pe poziția procesuală a părți ale cărei interese le susține, apărătorul nu este parte în proces, ci el îndeplinește funcția apărării, funcție ce reprezintă o necesitate publică.

De asemenea, avocatul nu poate asista sau reprezenta părți cu interese contrare în aceeași cauză sau în cauze conexe și nu poate pleda împotriva părții care l-a consultat mai înainte în legătură cu aspectele litigioase concrete ale pricinii (art.39 alin.1 din Legea nr.51/1995).

Totodată, avocatul nu poate fi ascultat ca martor și nu poate furniza relații nici unei autorități sau persoane cu privire la cauza care i-a fost încredințată, decât dacă are dezlegare prealabilă, expresă și scrisă din partea tuturor clienților săi interesați în cauză. Calitatea de martor are întâietate față de calitatea de avocat cu privire la faptele și împrejurările pe care acesta le-a cunoscut înainte de a fi devenit apărător sau reprezentant al vreunei părți în cauză. Avocatul

nu poate îndeplini funcția de expert sau de traducător în cauza în care este angajat apărător (art.39 alin. 2-5 din Legea nr.51/1995).

Asistența juridică

Asistența juridică este una dintre cele mai importante componente ale dreptului de apărare al părților, alături de posibilitatea acestora de a-și asigura personal apărarea și de obligația organelor judiciare de a avea în vedere, din oficiu, toate aspectele care sunt în favoarea părților, iar reglementarea ei în Constituție, în Codul de procedură penală, în Legea nr.92/1992 și în Legea nr.51/1995 constituie o garanție a exercitării acestui drept fundamental.

Considerată ca o activitate procesuală complexă, apărarea impune ca eforturile persoanei care își apără drepturile și interesele proprii să se alătore și un apărător. Acesta din urmă asigură în cadrul procesului penal-prin susținerea și valorificarea drepturilor și intereselor părții pe care o apără, prin mijloacele și căile prevăzute de lege – asistența juridică.

Asistența juridică în procesul penal reprezintă activitatea complexă desfășurată în condițiile legii, de apărător pentru promovarea și apărarea intereselor procesuale legitime ale învinutului sau inculpatului în procesul penal.

Potrivit art.3 din Legea nr.51/1995, asistența juridică se realizează prin acordarea de consultații și întocmirea de cereri cu caracter juridic, prin asistarea și, după caz, reprezentarea juridică, a persoanelor fizice sau juridice, în fața organelor de jurisdicție, de urmărire penală și de notariat, precum și susținerea cu mijloace juridice specifice a drepturilor și intereselor legitime ale acestora cu autoritățile publice, instituțiile și orice persoană română sau străină, redactarea de acte juridice, cu posibilitatea atestării identității părților, a conținutului și a datei actelor, precum și orice mijloace și căi proprii exercitării dreptului de apărare, în condițiile legii.

Din conținutul art.6 alin.4 și art.171 alin.1 C.pr.pen cât și din alte reglementări, rezultă că orice parte are dreptul să fie asistată de apărător în tot cursul procesului penal, iar folosirea acestui drept este facultativă, în sensul că părțile vor aprecia dacă vor apela sau nu la apărător.

Ținând cont de toate aceste considerații se poate spune că asistența juridică este facultativă. Prin modificările Legii nr.32/1990, legiuitorul a înlocuit, în art.171 alin.1, formula „în tot cursul procesului penal” cu „în tot cursul urmăririi penale și al judecării” dorind, astfel, să aducă faza urmăririi penale, pe care o numește expres, la aceleași rigori ca și faza judecării, sub aspectul garanțiilor procesuale ce trebuie să apere dreptul la asistență juridică a învinutului sau inculpatului. Totodată, prin aceleași modificări, s-a dispus obligativitatea organelor judiciare de a aduce la cunoștința învinutului sau inculpatului dreptul respectiv. În anumite cazuri prevăzute de lege, pentru asigurarea unei apărări reale a unor persoane care, datorită situațiilor în care se găsesc, nu se pot apăra singure, dreptul de apărare nu mai este facultativ, ci devine o condiție legală necesară pentru normala desfășurare a procesului penal, asistența juridică devenind obligatorie.

Deci, în asemenea situații, părțile nu mai dispun după voie de dreptul de a fi asistate de un apărător, ci, dacă nu și-a ales un avocat i se va desemna unul din oficiu.

Prevederile legale care impun obligativitatea asistenței juridice pentru cazurile date, sunt condiții imperative ale valabilității actelor efectuate și orice abatere de la aceste norme se sancționează prin nulitate absolută.

În urma modificărilor art.171 alin.2 C.pr.pen., prin Legea nr.32/1990, s-au adus noi prevederi în planul drepturilor și garanțiilor procesuale ale părților prin instituirea unor cazuri noi de asistență juridică obligatorie. Astfel, în cursul urmăririi penale, asistența juridică este obligatorie în următoarele cazuri: când învinutul sau inculpatul este minor, militar în termen,

militar cu termen redus, rezervist concentrat, elev al unei instituții militare de învățământ, internat într-un centru de reeducare sau într-un institut medical-educativ ori când este arestat chiar în altă cauză. În cursul judecății, pe lângă aceste cazuri, asistența juridică este obligatorie și în cauzele în care legea prevede pentru infracțiunea săvârșită pedeapsa închisorii mai mare de 5 ani sau când instanța apreciază că inculpatul nu și-ar putea face singur apărarea. De asemenea, potrivit art.2 din Legea nr.83/1992, este prevăzută asistența juridică obligatorie și în cazul procedurii urgente de urmărire și judecare a unor infracțiuni de corupție.

Potrivit art.171 alin 4 C.pr.pen când asistența juridică este obligatorie, dacă învinuitul sau inculpatul nu și-a ales un apărător, se iau măsuri pentru desemnarea unui apărător din oficiu. În asemenea situații, legea acordă prioritate alegerii făcute de învinuit sau inculpat, dispunând că delegația apărătorului desemnat din oficiu încetează la prezentarea celui ales, făcând totodată precizarea că, dacă la judecarea cauzei, apărătorul lipsește și nu poate fi înlocuit, cauza se amână (art.171 alin.5 și 6 C.pr.pen).

Din reglementările în vigoare rezultă că asistența juridică nu este obligatorie numai pentru învinuit sau inculpat. Astfel, potrivit art.173 alin.3 C.pr.pen, când instanța apreciază că din anumite motive partea vătămată, partea civilă sau partea responsabilă civilmente nu și-ar putea face singură apărarea, dispune din oficiu sau la cerere luarea măsurilor pentru desemnarea unui apărător.

Pentru a da suport deplin și consistență reglementării asistenței juridice, legea instituie o consolidare esențială a drepturilor apărătorului în cazul procesului penal cu efecte directe asupra drepturilor și intereselor învinuitului, ale inculpatului și ale celorlalte părți. În acest plan, noua reglementare realizează și cele mai solide garanții procesuale, atât în cursul urmăririi penale cât și în cursul judecății.

Potrivit dispozițiilor art.172 alin.1-6 C.pr.pen, în cursul urmăririi penale, apărătorul învinuitului sau inculpatului are dreptul să asiste la efectuarea oricărui act de urmărire penală, să formuleze cereri și să depună memorii. Lipsa apărătorului nu împiedică efectuarea actelor de urmărire penală, dacă există dovada că apărătorul a fost încunoștințat de data și ora efectuării actului.

Când asistența juridică este obligatorie, organul de urmărire penală va asigura prezența apărătorului la ascultarea inculpatului.

În cazul în care apărătorul învinuitului sau inculpatului este prezent la efectuarea unui act de urmărire penală se face mențiune despre aceasta, iar actul este semnat și de apărător.

Inculpatul arestat are dreptul să ia contact cu apărătorul. În mod excepțional, când interesul urmăririi cere, procurorul – din oficiu sau la propunerea organului de cercetare penală – poate dispune, prin ordonanță motivată, interzicerea luării de contact a inculpatului arestat cu apărătorul, o singură dată, pe o durată de cel mult 5 zile.

Luarea de contact cu apărătorul nu poate fi interzisă la prelungirea duratei arestării de către instanța de judecată, iar la prezentarea materialului de urmărire penală aceasta este obligatorie.

Apărătorul are dreptul de a se plânge, potrivit art.275 C.pr.pen., dacă cererile sale nu au fost acceptate, în cazul în care asistența juridică este obligatorie și nu și-a asigurat prezența apărătorului la ascultarea inculpatului ori a fost interzisă luarea de contact dintre inculpatul arestat și apărător în afara situațiilor prevăzute de lege, procurorul este obligat să rezolve plângerea în cel mult 48 de ore.

În cursul judecății, potrivit art.172 alin.7 C.pr.pen., apărătorul are dreptul să asiste pe inculpat, să exercite drepturile procesuale ale acestuia, iar în cazul când inculpatul este arestat, să ia contact cu acesta.

Apărătorul ales sau desemnat din oficiu este obligat să asigure asistența juridică a învinuitului sau inculpatului. Pentru nerespectarea acestei obligații, organul de urmărire penală sau

instanța de judecată poate sesiza conducerea baroului de avocați spre a lua măsuri (art.172 alin. Ultim C.pr.pen.).

Astfel, în baza art.65 din Legea nr.51/1995, avocatul răspunde disciplinar pentru nerespectarea prevederilor legii pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat sau ale statutului profesiei de avocat, pentru nerespectarea deciziilor obligatorii adoptate de organele de conducere ale baroului sau ale uniunii, precum și pentru orice fapte săvârșite în legătură cu profesia sau în afara acesteia, care sunt de natură a prejudicia onoarea și prestigiul profesiei sau ale instituției. Instanțele judecătorești și parchetele Ministerului Public sunt obligate să înainteze consiliului baroului orice acțiune de urmărire penală sau de judecată pornită împotriva unui avocat.

În același timp, și apărătorul părții vătămate, al părții civile și al părții responsabile civilmente are dreptul de a formula cereri și de a depune memorii. De asemenea, are dreptul să asiste la efectuarea următoarelor acte de urmărire penală: ascultarea părții pe care o apără, cercetări la fața locului, perchezitii și autopsii, prelungirea duratei arestării, iar la efectuarea altor acte de urmărire poate asista cu încuviințarea organului de urmărire penală. În cursul judecății, apărătorul exercită drepturile părții pe care o asistă (art.173 alin.1 și 2 C.pr.pen.).

Apărătorul are o poziție independentă față de parte. Deși reprezintă interesele părții, fiind legat sub multiple aspecte de voința acesteia, apărătorul devine independent prin faptul că este chemat să apere doar interesele legitime permise de lege.

Bibliografie:

„Drept Procesual Penal”-Mihai Apetrei-1998

„Drept Procesual Penal”-Partea Generala- Gheorghe Nistoreanu-1994

„Monitorul Oficial” nr.116/1995